

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Приймаченка Дмитра Володимировича на дисертацію
Новицької Наталії Борисівни «Правові основи захисту суспільної моралі в
інформаційній сфері України: теорія та практика», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 –
адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право**

Актуальність обраної теми. Зростання ролі інформації є важливою рисою світового суспільного прогресу. Україна не залишилась осторонь цих процесів. Інформація перетворюється в товар, змінюється кількісно та якісно, постійно збільшується кількість її споживачів. Водночас зростає уразливість сучасного суспільства від шкідливої інформації. Поряд із величезною кількістю корисних, потрібних людині матеріалів існує значний обсяг неетичної та протизаконної інформації. Йдеться про розповсюдження інформаційної продукції, що пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України, пропагує фашизм та неофашизм, невігластво, неповагу до батьків, принижує національну гідність та релігійні почуття, пропагує наркоманію, токсикоманію, алкоголізм, тютюнопаління та інші шкідливі звички, поширює порнографію і насильство, закликає до ксенофобії тощо. Захищати своїх громадян від цього згубного впливу інформації повинна держава в особі державних органів.

Проблема пошуку балансу в питаннях формування та реалізації державної інформаційної політики щодо забезпечення свободи слова та захисту етичних і моральних принципів у практиці державотворення, а також вироблення збалансованого підходу щодо врегулювання інформаційних відносин у сучасній правовій системі, сьогодні не тільки не втрачає актуальності, а й набуває нових ознак і модифікацій. У суспільстві сьогодні особливо відчутною є гостра потреба у нових підходах та нових методах правового забезпечення захисту суспільної моралі в інформаційній сфері.

Тому тема дисертації, обрана Новицькою Н.Б., є сьогодні актуальною, а

проведене здобувачем дослідження, безумовно, можна визнати своєчасним і корисним як для науки інформаційного права, так і для практичної діяльності органів публічної адміністрації.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечено використанням низки загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, які обрані дисертантом із врахуванням визначеної мети та сформульованих задач відповідно до об'єкта та предмету дослідження. У роботі, зокрема здобувач використовував діалектичний метод, логіко-семантичний, структурно-функціональний, формально-юридичний, синергетичний та інші методи наукового пізнання. Використання зазначених методів дозволило дисертантці розглянути визначені проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці провідних вчених з теорії держави та права, інформаційного, адміністративного права, інших галузевих правових наук. Нормативно-правову основу дослідження склали акти адміністративного та інформаційного законодавства України, а також підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують відносини щодо захисту суспільної моралі в інформаційній сфері. Зазначеним обумовлено високий ступінь наукової обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертації. Фундаментальність та комплексність роботи проявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертантом предмета дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Положення дисертації реально ґрунтуються на об'єктивних теоретичних дослідженнях, висновки є достовірно обґрунтованими та ґрунтуються на теоретичних судженнях автора. Дисертанткою проаналізовано значний масив спеціальної наукової юридичної літератури, присвяченої правовому регулюванню захисту суспільної моралі в інформаційній сфері. Авторка, успішно демонструє характерні особливості власних напрацювань, що відрізняють її роботу від наукових доробків інших дослідників, чим, власне, і підтверджує наукову

новизну одержаних результатів.

Високий рівень достовірності отриманих результатів обумовлений практичним досвідом дисертанта, який мав можливість реалізувати свої наукові надбання перебуваючи на посаді члена Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі (2007 – 2014 р.).

Оцінюючи новизну одержаних результатів, слід зазначити, що вона визначається насамперед тим, що робота є одним із перших у сучасній юридичній науці інформаційного права комплексним монографічним дослідженням, у якому вирішується важлива науково-практична проблема щодо формування правових основ захисту суспільної моралі в інформаційній сфері, що дозволило сформулювати концептуально нові напрями вдосконалення законодавства в зазначеній сфері, розробити наукову концепцію захисту суспільної моралі в інформаційній сфері та визначити основні напрями правового захисту громадян від негативного впливу інформаційної продукції. Частину результатів дослідження одержано вперше, окремі положення були вдосконалені або дістали подальшого розвитку.

Належної оцінки заслуговує розроблена дисертантом наукова Концепція захисту суспільної моралі в інформаційній сфері, метою якої є реалізація цілісної політики держави щодо захисту суспільної моралі в інформаційній сфері, відповідно до національних інтересів, загальноєвропейських демократичних настанов у процесі удосконалення суспільства шляхом його наближення до потреб людини у всіх сферах суспільного життя, створення умов для недопущення до обігу інформаційної продукції, що може негативно впливати на суспільну мораль та фізичний, розумовий чи морально-психологічний розвиток громадян України.

Розроблений дисертантом понятійно-категоріальний апарат, що використовується в процесі правового регулювання захисту суспільної моралі в інформаційній сфері достатньо обґрунтований та зрозумілий.

Охарактеризувавши вплив нових інформаційних технологій на суспільну мораль та розкривши на цій основі роль держави здобувач вдало визначає мету

державної політики в інформаційній сфері щодо захисту суспільної моралі, яка полягає у формуванні єдиної комплексної громадсько-державної системи забезпечення захисту моральних засад і утвердження мотивації українського суспільства на здоровий спосіб життя, недопущення в електронних та інших засобах масової інформації поширення продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, у тому числі пропаганди культу насильства та жорстокості, расової і національної ворожнечі, фашизму, неофашизму, українофобії, антисемітизму, ксенофобії, нетерпимості, образи нації чи людини за національною ознакою тощо.

Як позитив дослідження необхідно відзначити здійснений автором аналіз наукових досліджень захисту суспільної моралі в інформаційній сфері та близьких за тематикою зокрема соціології, історії, журналістиці, окремі питання розглядалися в економічних дослідженнях, мораль, як категорія стала предметом дослідження у філософських, теологічних, педагогічних, політичних та інших гуманітарних науках (підрозділ 1.4). Застосовуючи концептуальні основи інституційної теорії інформаційного суспільства здобувач визначає основні елементи системи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері, яка визначається взаємопов'язаними елементами: наявність суспільних відносин, тобто вони існують в реальному бутті і визначають мораль як важливий елемент існування соціуму; важливість цих суспільних відносин, що виражається впливом суспільної моралі на різні аспекти розвитку соціуму (економічні, гуманітарні, релігійні, правові, безпекові тощо); норма права, яка встановлює, забороняє, забезпечує реалізацію певних дій пов'язаних із сферою захисту суспільних відносин; суб'єкти зазначених суспільних відносин: спеціальні, які здійснюють свою діяльність щодо попередження порушень норм суспільної моралі та загальні суб'єкти – відносно яких, або які визначають та є учасниками сфери захисту інформаційних суспільних відносин (с. 78-79).

Слід погодитися, що мораль не може бути сталою категорією, адже суспільство постійно знаходиться у пошуку нової системи моральних і духовних цінностей, які б відповідали сучасним запитам. Як і сама людина,

мораль є надзвичайно мінливою категорією. Основною причиною зміни норм суспільної моралі є зміна суспільного ладу та ідеології.

До здобутків дисертанта варто зарахувати запропоновану ним систему правового захисту суспільної моралі в інформаційній сфері: 1-й рівень – конституційний, який встановлює основні загальні принципи, норми правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері; 2-й рівень – нормативно-правовий, що безпосередньо впливає на правове забезпечення захисту суспільної моралі в інформаційній сфері; 3-й рівень – нормативно-правовий, що має посилення на забезпечення окремих суспільних відносин захисту суспільної моралі в інформаційній сфері; 4-й рівень – нормативно-правовий, що опосередковано впливає на забезпечення захисту суспільної моралі в інформаційній сфері (с. 180).

Своєчасною, з огляду на події, що відбуваються в Україні, є пропозиція автора щодо необхідності проведення комплексного моніторингу інформаційного простору, який дозволить виявити і сформулювати закономірності виникнення нових соціальних явищ у суспільстві, розглянути різні аспекти життя суспільства, розпізнати норми і цінності, характерні йому на певному етапі розвитку, простежити не лише динаміку розвитку соціальних або національних груп суспільства, але й взаємовідносин між ними та деякою мірою запобігти формуванню негативних тенденцій у формуванні норм суспільної моралі (с. 283).

Заслугове схвалення проведений автором у п'ятому розділі аналіз міжнародного та закордонного досвіду захисту суспільної моралі в інформаційній сфері. За результатами якого здобувач обстоює позицію щодо впровадження закордонного досвіду з формування та адміністрування інформаційної бази даних заборонених інформаційних продуктів, матеріалів та продукції, що суперечить нормам суспільної моралі, а також інформаційної бази даних щодо закритих чи діяльність яких на території України заборонена політичних партій, громадських чи релігійних організацій відповідними підрозділами Міністерства юстиції України (с. 380).

Цілком поділяємо позицію автора, що функції координатора захисту суспільної моралі необхідно передати Міністерству інформаційної політики та закріпити конкретні функції захисту суспільної моралі за спеціальними суб'єктами, що регулюють правовідносини в інформаційній сфері (с. 389). Хоча при цьому більш докладно необхідно окреслити їх коло та охарактеризувати повноваження.

Дисертація містить ряд інших напрацювань теоретичного та практичного характеру, які є своєчасними і можуть бути використані науковцями та практичними працівниками в роботі, спрямованій на подальший розвиток та вдосконалення механізму захисту суспільної моралі в інформаційній сфері України, а також фізичними та юридичними особами в процесі реалізації правовідносин в досліджуваній сфері.

Наукове та практичне значення роботи полягає у тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у правотворчій діяльності, сфері правозастосування, науково-дослідницькій діяльності та навчальному процесі.

Повнота викладення матеріалів в публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані у дисертації, достатньо повно викладені в авторефераті та опублікованих працях дисертанта, відповідно до вимог МОН України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Н.Б. Новицької, вважаємо за необхідне звернути увагу дисертанта на окремі положення роботи, що мають спірний характер та недостатньо аргументовані.

Зважаючи на неоднозначність тлумачення в сучасній юридичній літературі понять «правове регулювання» та «правове забезпечення», потребує свого уточнення позиція автора з цього питання. Адже, як вказує сам дисертант основним предметом дослідження є «питання правового регулювання захисту суспільної моралі» (с. 12 автореферату). Разом з тим, в роботі досліджується

генезис правового забезпечення захисту суспільної моралі (розділ 2) та закордонний досвід правового забезпечення захисту суспільної моралі (підрозділ 5.3). Зміст роботи свідчить про те, що подекуди ці поняття використовуються як тотожні.

Схвальної оцінки заслуговує здійснений дисертантом аналіз генези правового забезпечення захисту суспільної моралі в інформаційній сфері. Проте історичний екскурс не можна вважати завершеним з огляду на те, що дисертантом було акцентовано увагу лише на дослідженні стану правового забезпечення захисту суспільної моралі лише на території України, що входила до складу російської імперії. Поза межами роботи залишилися аналіз досліджуваного правового феномену, що мав місце, наприклад в Австро-Угорщині чи Польській Республіці (за часів включення до них відповідних територій сучасної України) – європейських державах з розвинутою системою права.

В роботі недостатньо переконливо обґрунтовується необхідність створення єдиної системи суб'єктів захисту суспільної моралі в інформаційній сфері, яка складається з загальних суб'єктів які здійснюють свої повноваження щодо захисту суспільної моралі, спеціальних суб'єктів – тих, що безпосередньо захищають права громадян на безпечний інформаційний простір та представників громадянського суспільства (громадські організації) (с. 223-224). По-перше, потребує уточнення, які державні інституції будуть належати до загальних, а які до спеціальних суб'єктів. По-друге, безпідставно обмежується коло представників громадянського суспільства лише громадськими організаціями, поза увагою залишаються громадські спілки (Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI). По-третє, поза системою залишилось ціле коло інших недержавних інститутів, зокрема, не визначено ролі церкви (релігійних організацій), творчих спілок, благодійних організацій, інших органів самоорганізації населення, статутні завдання яких передбачають захист суспільної моралі, в тому числі й в інформаційній сфері України.

За результатами здійсненого дослідження, здобувач пропонує виокремлювати ряд чинників, що провокують до змін та впливають на генезисні зміни до законодавства в зазначеній сфері (с. 181, 387), з якими в цілому можна погодитись. Проте, вимагає свого пояснення виокремлення такого чинника як «генезис окремих норм права, що регулюють захищають, забороняють певні особливі суспільні відносини, які примусово нав'язуються міжнародною спільнотою через інформаційні ресурси».

Однією з задач, яку формулює дисертант є виокремлення та характеристика суспільно-правових інститутів захисту суспільної моралі, характерних інформаційній сфері (с. 11). Зміст роботи підтверджує твердження щодо того, що досліджувані інститути належать до елементів правової основи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері (с. 180). У цьому контексті потребують свого уточнення наступні аспекти: а) що, на думку автора, являє собою «інститут захисту суспільної моралі, характерний інформаційній сфері»; б) яку систему утворюють досліджувані інститути; в) який критерій було обрано при побудові розділу 4. «Окремі інститути правового захисту суспільної моралі в Україні» в яких вони досліджені.

Викликає заперечення пропозиція дисертанта щодо включення до проекту Інформаційного кодексу України окремої глави «Відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері» (с. 379; с. 7 автореферату). Вважаємо, що деліктні відносини, що виникають в інформаційній сфері не можуть бути включені до предмету правового регулювання галузевого кодифікованого акту. Тим більше, наразі, загальновизнаною в Україні є тенденція кодифікації адміністративно-деліктного законодавства, що підтверджена підготовкою проектів відповідних кодексів, наприклад Кодексу України про адміністративні проступки, який передбачає адміністративну відповідальність за проступки в тому числі й в досліджуваній галузі.

В цьому сенсі, якщо дисертант поділяє позицію щодо доцільності прийняття окремого кодифікованого акту в інформаційній сфері, доцільно було б висловити авторську позицію щодо предмету правового регулювання

Інформаційного кодексу України та запропонувати його структуру.

Втім, викладені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не знижують її достатній науковий рівень.

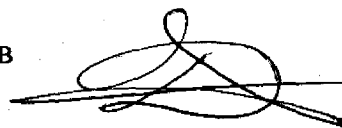
Викладене вище дає можливість стверджувати, що дисертаційна робота Новицької Наталії Борисівни є комплексним, узагальненим дослідженням, яке відзначається високим науково-теоретичним рівнем, глибиною розробки наукової проблеми, новизною підходу до вирішення поставлених наукових задач обґрунтованістю та достовірністю сформульованих практичних рекомендацій.

Робота відповідає спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Таким чином, дисертаційне дослідження «Правові основи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері України: теорія та практика» за своєю актуальністю, новизною та обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор – Новицька Наталія Борисівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

проректор з наукової роботи
Університету митної справи та фінансів
доктор юридичних наук, професор

Д.В. Приймаченко

Підпис засвідчую:

Вчений секретар
Університету митної справи та фінансів

Т.М. Брус